

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15
Karar Tarihi:6/Mayıs/1968

İPTAL DÂVASINI AÇAN: Cumhuriyet Senatosunun 34 üyesi

İPTAL DÂVASININ KONUSU : 23.3.1968 günlü ve 12856 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan (Seçimlerle ilgili kanunların bazı maddelerinin yürürlükten kaldırılması ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanuna bazı maddeler eklenmesi) hakkındaki 20.3.1968 günlü ve 1036 sayılı kanunun Anayasa'nın 84. 85.ve 147. maddeleri ile bundan sonra gelen maddeleri hükümleri ve seçme ve seçilme hakları karşısında Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmüş ve yine Anayasa'nın 149. ve 150. maddelerine dayanılarak iptali istenilmiştir.

1- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi gereğince 15.4.1968 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında dâva dilekçesinin Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğince 10.4.1968 gününde kaleme havale edildiği; dâva dilekçesinde Cumhuriyet Senatosu üyelerinden otuz dört kişinin adlarının ve imzalarının bulunduğu; bu sayının Anayasa'nın 149. maddesinde ve 22.4.1962 günlü kanunun 21. maddesinin ikinci fıkrasının 5 sayılı bendinde öngörülen yeter sayıyı geçtiği, dosyada eksiklik bulunmadığı ancak 44 sayılı kanunun 25. maddesinin son fıkrası uyarınca, kendisine tebligat yapılacak üyenin dilekçede açıkça gösterilmediği, yalnız senato üyeleri arasında imzası bulunanlardan birisinin ayrıca dilekçenin altını da imza etmiş olduğu görülmüştür.

15.4.1968 gününde Başkan İbrahim Senil, Başkan Vekili Lütfi Ömerbaş, üye İhsan Keçecioglu, Salim Başol, Fazlı Öztan, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Avni Givda, Muhittin Taylan, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Ziya Önel ve Muhittin Gürün'ün katılmalarıyla kurulmuş olan Anayasa Mahkemesinin çoğunluğu, dâvacılardan bir Cumhuriyet Senatosu üyesinin ayrıca dâva dilekçesinin altını da imza etmiş bulunması durumunu, kendisinin Mahkemece tebligat yapılacak üye olarak kabul edilmesine yeterli görmüştür.

Görüşmeler sonunda Anayasa'nın 149. ve 150. ve 44 sayılı kanunun 21., 22. ve 26. maddelerine uygun bulunduğu sonucuna varılan dâvanın esasının incelenmesine oybirliğiyle ve dâvayı açan Cumhuriyet Senatosu üyeleri arasında imzası bulunanlardan birisinin ayrıca dilekçenin altını da imza etmiş olmasının onun mahkemece kendisine tebligat yapılacak üye olarak kabulüne yeterli bulunduğuna, üyelerden İhsan Keçecioglu, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Avni Givda, Muhittin Taylan ve Recai Seçkin'in 44 sayılı kanunun 25. maddesinin son fıkrası uyarınca, kendisine tebligat yapılacak üyenin dilekçede açıkça gösterilmesi gerektiği yolundaki karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile karar verilmiştir.

Dâvanın incelenmesine ilişkin gündemlerin düzenlenmesinde işin ivediliği dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 33. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının ikinci hükümlerine göre işlem yapıldığının burada açıklanması yerinde olacaktır.

II-METİNLER VE ÖZET :

1-Dâva konusu 1036 sayılı Kanunun metni :

Seçimlerle ilgili kanunların bâzı maddelerinin yürürlükten kaldırılması ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa bâzı maddeler eklenmesi hakkındaki 1036 sayılı ve 20.3.1968 günlü Kanunun metni şöyledir:

(Madde 1- 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun:

32 nci maddesini değiştiren 13.2.1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 7 nci;

33 ncü maddesini değiştiren 13.2.1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 8 nci; maddesini tadil eden 14.7.1965 gün ve 656 sayılı Kanunun 12 nci;

38 nci maddesine fıkralar ekliyen 13.2.1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 9 ncu;

13.2.1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 12 nci maddesiyle değiştirilen 35 inci maddesini tadil eden 14.7.1965 gün ve 656 sayılı Kanunun 16 ncı, ve

Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçimi Kanununun değiştirilmesine dair olan 17.4.1964 gün ve 447 sayılı kanunun 1 nci maddesine 2 fıkra ekliyen 14.7.1965 gün ve 656 sayılı Kanunun 13 üncü;

Maddeleri yürürlükten kaldırılmış ve aşağıda yazılı 32, 33. ve 35 inci maddeler, 25 Mayıs 1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa 32., 33. ve 35 inci maddeler olarak eklenmiştir.

Madde 32- Siyasi partilerin ve bağımsız adayların elde ettikleri milletvekilliği sayısı, aşağıda şekilde hesaplanır:

Seçime katılmış olan siyasi partilerin ve bağımsız adayların adları alt alta ve aldıkları muteber oy sayıları da hizalarına yazılır. Bu rakamlar, önce bire, sonra ikiye; sonra üçe..... ilâ, o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşınca kadar bölünür. Elde edilen paylar, parti ayırımı yapılmaksızın en büyükten, en küçüğe doğru sıralanır. Milletvekilleri, bu payların sahibi olan partilere ve bağımsız adaylara, rakamların büyüklük sırasına göre tahsis olunur.

Son kalan milletvekilliği için bir birine eşit rakamlar bulunduğu takdirde, bunlar arasında ad çekilmek suretiyle tahsis yapılır.

Bir seçim çevresinde, kullanılan muteber oy puslaları toplamının, o çevreden çıkacak milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilecek sayıdan az oy alan siyasi partilere ve bağımsız adaylara milletvekilliği tahsis edilmez. Bu gibi hallerde, milletvekilliği elde edemeyen siyasi partiler veya bağımsız adaylar ve aldıkları oylar nazara alınmaksızın milletvekilleri geriye kalan partiler ve bağımsız adaylar arasında yukarıki fıkra gereğince paylaşılır.

Şayet seçime katılan siyasi partilerden ve bağımsız adaylardan hiç biri yukarıki fıkroda gösterilen sayı kadar oy almamışlarsa, milletvekilleri gene ikinci fıkra hükümlerine göre paylaşılır.

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

Madde 33- Siyasi parti adaylarından seçilenler, aşağıdaki şekilde tesbit edilir:

32 nci madde gereğince, her partinin kazandığı milletvekilliği sayısı tesbit edildikten sonra, her parti için ayrı ayrı olmak üzere; adayların adları, parti aday listesindeki sıraya göre alt alta yazılır. Yüksek Seçim Kuruluna verilen aday listelerindeki sıra, seçimlerde partilerin kazandıkları milletvekillerinin sırasının tesbitinde esas olur ve her seçim çevresinde 32 nci madde gereğince partilere düşen milletvekilliği sayısı kadar milletvekili, her parti listesinin başından itibaren sayılmak suretiyle seçilmiş sayılır.

Bu işlemler açık olarak yapılır ve adaylarla müşahitler hazır bulunabilirler.

İl seçim kurulu başkanı, milletvekilliğine seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini, o seçim çevresinde derhal ilân ettirir; diğer bir suretini de bir hafta süre ile il seçim kurulu kapısına astırır.

Madde 35- Yukarıki maddenin birinci fıkrası gereğince il seçim kurullarından bilgi verildikçe Yüksek Seçim Kurulu, bu bilgileri bekletmeden radyo ile derhal yayınlanır.

Yukarıki maddenin birinci fıkrası gereğince bütün illerden verilecek bilgiler tamamlanır tamamlanmaz, tasdikli tutanak suretlerinin alınması veya itiraz varsa bu itirazların incelenerek karara bağlanması beklenmeksizin, her partinin kazandığı milletvekili sayısı ve milletvekili seçilenlerin ad ve soyadları Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Radyoları ile derhal ilân olunur.

Seçim sonuçlarını gösteren tutanakların bütün illerden gönderilmesi üzerine, Yüksek Seçim Kurulu, en kısa zamanda Türkiye Radyoları ve Resmi Gazete ile ikinci bir bildiri yayınlamaya, iller itibariyle, milletvekili seçilenlerin ad ve soyadlarını, seçmen sayısını, oy kullanan seçmen sayısını, seçime katılma oranını, muteber oy puslası sayısını, her partinin ve bağımsız adayların kazandıkları oy puslası sayısını açıklar.

Devlete ait bütün ulaştırma ve haberleşme araçları, seçim kuralları arasında araç, gereç, haber, yazı ve bilgilerin ulaştırılmasında öncelikle kullanılır.

25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa yukarıda eklenen 32., 33. ve 35 inci maddeler hükmü, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimlerinde de uygulanır.

Madde 2- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3-Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.)

2- Konuya ilişkin Anayasa hükümleri:

Konuya ilişkin Anayasa hükümleri şunlardır:

(Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Madde 55- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır.

Madde 56- Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir.

Siyasi partiler, önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar.

Siyasi partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Madde 85- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler, çalışmalarını, kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümlerine göre yürütürler.

İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclislerin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasi parti grupları, en az on üyeden meydana gelir.

Meclisler, kendi kolluk işlerini Başkanları eliyle düzenler ve yürütürler.

Madde 147/1- Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetler.)

3- Dâvacının gerekçesi özeti :

Dâvacının gerekçesi özeti şöyledir :

a) Millet Meclisinden geçen kanun tasarısını Cumhuriyet Senatosuna niyabeten görüşecek Geçici Komisyonunun kuruluşu Anayasa ve İçtüzük hükümlerine aykırıdır. Çünkü burada görev alacak milletvekillerinin, üyesi oldukları komisyonlarca seçilmesi gerekirken bu usule uyulmamış ve geçici komisyon üyeleri Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonu Başkanlarınca belirtilmiştir.

b) Geçici Komisyonun toplantılarında, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 20. maddesi hükümlerine aykırı davranılmıştır.

c) Geçici Komisyon Başkanlık Divanının seçmek ve görev bölümünü yapmak üzere toplanmadan önce, 9.3.1968 gününde, Cumhuriyet Halk Partisi gurubuna mensup üç üye komisyonun, seçimle kurulmadığı için meşru olmadığını ileri sürerek, çekilmişlerdir. Bu çekilmeler dolayısıyla parti gruplarının komisyondaki güç oranları değiştiği halde durum, Anayasa'nın 85. maddesine uygun olarak düzeltilmeden ve Cumhuriyet Halk Partisi gurubuna gücü oranında geçici komisyona katılma imkânı verilmeden yalnızca Adalet Partili üyelerin katılması ile Komisyon görüşmeleri başlatılmış ve tamamlanmıştır.

Görülüyor ki geçici komisyonun kuruluşu ve işleyişi, Anayasaya aykırıdır. 1036 sayılı kanunun iptali gerekir.

III-ESASIN İNCELENMESİ :

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

Dâvanın esasına ilişkin rapor, dâva dilekçesi, ilgili mercilerden getirilen bilgi ve belgeler, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen kanun hükümleri, Anayasa'nın konuyu ilgilendiren maddeleri ve bunlara ilişkin gerekçeler ve meclis görüşme tutanakları okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Dâva konusunun 1968/15 ve 1968/17 esas sayılı dâvalar dolayısıyla de incelenmiş bulunması durumu:

Dâva konusu 1036 sayılı kanun daha önce 1968/15 ve 1968/17 sayılı dâvalar dolayısıyla de incelenmiş ve kimi bölümlerine ilişkin iptal istemleri 3,4 ve 6 Mayıs 1968 günlü ve 1968/13 sayılı ve 6.5.1968 günlü ve 1968/14 sayılı kararla reddedilmişti.

Görüşmelerin başında üyelerden Muhittin Gürün, dâva konusu 1036 sayılı kanun hakkındaki iptal istemlerinin daha önce karara bağlandığını; bu durum ve Anayasa Mahkemesi kararlarının kesinliğini ve bağlayıcılığını belirtilen Anayasa'nın 152. maddesi hükmü karşısında kanunun yeniden inceleme ve karar konusu olamayacağını ileri sürmüştür.

Anayasanın 152. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesinin iptal kararları karar tarihinde, ve eğer ayrıca yürürlük günü belirtilmişse o günde, iptal eylediği mevzuatı yürürlükten kaldırır. Yürürlükte bulunmayan bir kanunun, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemeyeceğine göre böylece çözümlenmiş konuların bir daha mahkemeye gelmesi düşünülemez. Dâvanın veya itirazın reddi ile sonuçlanan kararların, birincilerden farklı nitelikte olduğu meydandadır. Bunlara konu olan hükümler yürürlükte kalmış ve kararlar belirli durumlara ve koşullara dayanmakta bulunmuştur. Durumların ve koşulların değişmesi halinde sonucun da değişik olması gerekir. Böyle bir değişimin bulunup bulunmadığı ise ancak inceleme sonunda anlaşılabilir. Kaldı ki incelenecek olan eski dâva ve itiraz değil, yeni bir dâva veya itirazdır. Aksini düşünmek; bir kısım hükümlere dokunulmazlık tanımak bu hükümler hakkında yargı mercilerinin yetkilerini kullanmaların önlemek, hukuki görüşleri dondurup ebedileştirmek olur. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının, böyle bir ereği bulunduğu düşüncesini destekliyecek doyurucu bir kanıtın ileri sürülmesi mümkün değildir. Şu duruma göre 1036 sayılı kanunun daha önce başka bir dâva dolayısıyla incelenmiş ve kimi bölümlerine ilişkin iptal istemlerinin reddedilmiş bulunması, aynı hükümlerin yeniden incelenmesine engellik edemeyeceğine, Muhittin Gürün'ün karşı oyu ile ve oyçokluğu ile karar verildikten sonra şekil yönünden aykırılık sorununun görüşülmesine başlandı.

A-Şekil yönünden aykırılık iddialarının incelenmesi :

1- Cumhuriyet Senatosundaki geçici komisyonun, komisyon başkanlarınca belirtilen üyelerden kurulmuş olması durumu:

1036 sayılı kanuna ilişkin tasarının, Millet Meclisince kabul edilerek, Cumhuriyet Senatosuna verilmesi üzerine, Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri komisyonuna havale edildiği; ancak Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 5.3.1968 günlü 39. birleşiminde tasarının, "çalışmaların bir an önce bitirilmesi için" Anayasa ve Adalet komisyonu ile İçişleri komisyonundan seçilecek dokuzar üyeden kurulu geçici bir komisyonda görüşülmesinin kabul edildiği; fakat geçici komisyon üyelerinin seçilmeleri yerine bunların ilgili komisyonların başkanlarınca belirtilmesi yoluna gidildiği ve komisyonun böylece kurulduğu anlaşılmaktadır.

Dâvacı bu durumun, bir iptal nedeni olduğunu ileri sürmüştür.

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, demokratik hukuk devleti ilkesini kabul etmiştir. (Madde 2.) Seçim usulünün üstün tutulması ve her gerekli yerde uygulanması bu ilkenin başlıca icaplarından biridir. Nitekim Anayasada, yasama meclisleri başkanlarının, Anayasanın öngördüğü komisyonların belli edilmesinde, seçime gidileceğini açıklayan hükümler vardır. (84.,90.,92., maddelerde olduğu gibi.). Meclislerin içtüzüklerinde de, gerek başkanlık divanlarının gerekse genel olarak komisyonların kurulmasında seçim usulü kabul edilmiştir. Anayasa'nın ve İçtüzüğün benimsediği bu usulün daimi komisyonların bünyelerinde de uygulanması ve bu komisyonlardan, genel kurulca kurulmasına karar verilen karma veya geçici komisyonlara katılacak üyelerin seçimle belli edilmesi demokratik hukuk devleti düzeninin tabii bir sonucudur. Öte yandan Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 111. maddesinde genel kurulda ve komisyonlarda yapılacak seçimlerde nasıl davranılacağına açıklanması, komisyonların bünyelerinde de seçim usulünün benimsenmiş bulunduğunu ayrıca gösterir. Bugüne kadar geçici komisyonlara katılacak üyelerin komisyonların başkanlarıca belli edilmekte olmasının, hukuki bir dayanağı yoktur ve komisyon başkanlarına içtüzükte böyle bir yetki tanınmış değildir. Bu yolda bir uygulama, hukukça değeri olan, geçerli bir gelenek meydana getiremez.

Şu duruma göre geçici komisyonun kuruluş biçimi, içtüzüğe aykırıdır. Ayrıca Cumhuriyet Senatosu genel kurulunun, geçici komisyonunun kurulmasına ilişkin olarak 39. birleşimde verdiği karara da uymamaktadır. Zira genel kurulca verilen karar Adalet Bakanının teklifinin kabulü şeklinde olmuştur. Adalet Bakanı teklifinde ise, " iki komisyondan seçilecek dokuzar üye" den söz edilmektedir. (Cumhuriyet Senatosu tutanak dergisi. Cilt 46-Sayfa 8 ve 12)

Sonuç, geçici komisyonun kuruluş biçiminin muallel olduğu yolunda özetlenebilir. Üyelerden Hakkı Ketenoğlu ve Halit Zarbun bu görüşe katılmamışlardır.

b) Bu konunun görüşülmesinde, geçici komisyon üyelerinin, Anayasa ve Adalet komisyonu ile İçişleri Komisyonunca mı yoksa Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca mı seçilmesi gerektiği de tartışılmıştır.

Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonu üyeleri, esasen her iki yılda bir genel kurulca ve gizli oyla seçilmektedir. (Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü-madde 17). Genel kurul, bu üyeler hakkında da önce tercihini ve iradesini kullandığına göre geçici komisyonun kurulmasında, genel kurulun, kurulmaya ilişkin iradesini açıklamaktan başka bir işi olmamak gerekir ve geçici komisyona girecek üyelerin seçilmeleri mensup buldukları komisyonlara düşer.

Üyelerden Feyzullah Uslu, Fazlı Öztan, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Recai Seçkin, Ziya Önel ve Muhittin Gürün, geçici komisyon üyelerinin, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca seçilmeleri gerektiğini ileri sürerek bu görüşe katılmamışlardır.

C) Anayasa'da kimi hallerde kurulması öngörülen karma komisyonlar dışında, kanun tasarı veya tekliflerinin önce komisyonlarda sonra meclisler genel kurullarında inceleneceği hakkında zorunluk koyan bir kural yoktur.

Her ne kadar Anayasa'nın kimi maddelerinde (madde 91 ve 92) meclislerin ilgili komisyonlardan söz edilmekte ise de bunlar kanun tasarı ve tekliflerinin, mutlak surette komisyonlardan geçirilmesi zorunluluğunu koyan birer Anayasa kuralı niteliğinde değildirler ve genellikle yasama meclislerinde var oldukları bilinen komisyonlardan, o maddelerde

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

öngörülen hallere münhasır olmak üzere, ne biçimde yararlanılacağını belirtmekten öteye bir anlam taşımamaktadırlar.

Komasyon çalışmalarının kanun tasarı ve tekliflerini, meclislerin genel kurulları adına inceleyerek düşüncelerini bildirmekten başka bir anlama bulunmadığı; sonunda konuya, meclislerin tüm hâkim oldukları ve kendi iradelerine göre tam bir serbestlik içinde işi karara bağladıkları bilinen bir gerçek olup, bir kanun tasarısı veya teklifinin ilgili komisyonda incelenmesinin veya hiç incelenmemesinin meclis iradesinin, gereği gibi belirmesine engellik edeceğinin düşünülmesi de mümkün değildir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Anayasa'nın, kurulmasını buyurduğu komisyonlar dışında kalan komisyonlar, birer içtüzük düzenlemesidir. Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 36. maddesinde belirtildiği gibi, kimi hallerde komisyon çalışmalarında vazgeçilmesi ve konunun doğruca senato genel kurulunda görüşülerek sonuçlandırılabilmesi de bunu göstermektedir. Zira komisyon çalışmaları, Anayasa kuralının gereği bulunsaydı, her hangi bir zorunluluk yüzünden dahi bu yoldan vazgeçilmesi mümkün olamazdı.

Şu sonuca göre, birer içtüzük düzenlemesi olan ve meclislerce kabul edilen kanunların sıhhati bakımından da şart bulunmayan komisyonların çalışmalarına veya kuruluşlarına ilişkin olarak işlenen hatalar veya usulsüzlükler, kanunların Anayasa'ya aykırı sayılabilmeleri için yeter sebep değildir.

Başkan Vekili Lütfi Ömerbaş, Üyelerden İhsan Keçecioglu, Salim Başol, Feyzullah Uslu, Celâlettin Kuralmen, Halit Zarbun ve Muhittin Gürün yukarıda ki nedenlerle 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarinın incelenmesi için Cumhuriyet Senatosunca Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonu üyeleri arasından seçilmek suretiyle kurulması gereken geçici komisyonun kuruluşunun İçtüzük hükümlerine aykırı bulunmasına dayanılarak dâva konusu kanunun Anayasa'ya aykırı sayılmasının mümkün olmadığı görüşünde bulunmuşlardır.

Öte yandan Başkan İbrahim Senil aşağıda yazılı görüşü ileri sürmüştür.

Anayasa Mahkemesinin 13.1.1966 gün ve E.1964/26- K.1966/1 sayılı kararında belirtildiği üzere (Anayasa Mahkemesi Kararlar dergisi sayı: 4, Sayfa: 21 Resmi Gazete: gün 31.5.1966. Sayı 12310.) yetkili komisyonlardan geçmeksizin veya usulünce kurulmamış bir komisyondan geçerek kabul edilmiş bir kanunun, iptal nedeni olacak bir şekil eksikliği ile malul sayılması gerekir.

Ancak olayda geçici komisyonun kurulması, genel kurulun kararı üzerine olmuş; kanun tasarısı bu Komisyonun yeter sayılı toplantısında incelenmiş ve hazırlanan rapor, genel kurulda görüşülmüştür. Muhalefet grupları genel kurulda görüşlerini açıklamak imkânını bulmuşlardır. Geçici komisyonun kuruluş biçiminde bir eksiklik olmasaydı dahi, sonucun değişmeyeceği aşikârdır. Başka bir deyimle, komisyonun kuruluş biçimi, dâva konusu kanunun, Cumhuriyet Senatosu genel kurulunda kabulü işlemi etkileyecek bir nitelikte olmamıştır. Bu itibarla geçici komisyonun kuruluş biçimi yüzünden kanunun iptaline gidilmemek gerekir.

Böylece bu konuda ileri sürülen nedenlerin 1036 sayılı kanunun iptalini gerektirmediği sonucu üzerinde yukarıda adları yazılı Başkan, Başkan Vekili ve üyelerin tümü ve Hakkı Ketenoglu, yani mahkeme heyetinin çoğunluğu birleşmişlerdir. Ancak Hakkı Ketenoglu burada açıklanan gerekçelere katılmamıştır.

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

Üyelerden Fazlı Öztan, Sait Koçak, Avni Givda, Recai Seçkin Ahmet Akar ve Ziya Önel geçici komisyonun kuruluş biçimi yüzünden 1036 sayılı kanunun iptali gerektiğini ileri sürerek yukarıda açıklanan görüşe katılmamışlardır.

2- Geçici Komisyonun içtüzükte belirtilen aralara uyulmaksızın toplanmış olması:

Geçici komisyonun, 6.3.1968 günü toplandığı fakat üçte iki çoğunluğun sağlanamadığı; daha sonra 9.3.1968 günü toplandığı ve yine üçte iki çoğunluğun sağlanamadığı; bunun üzerine 14.3.1968 gününde salt çoğunlukla toplanarak önce başkanlık divanını seçtiği, sonrada kanun tasarisını görüşüp kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 20. maddesine göre komisyonlar, Cumhuriyet Senatosu Başkanının üyelerden her birine yapacağı yazılı davet üzerine üye tam sayılarının en az üçte ikisiyle toplanarak kendilerine gizli oyla ve salt çoğunlukla bir başkan, bir sözcü, bir kâtip ve gerekirse bir başkanvekili seçerler. Üçer gün ara ile yapılacak iki toplantıda yeter sayı sağlanamazsa, üçüncü toplantı üye tam sayısının salt çoğunluğu ile yapılır.

Olayda üçte iki çoğunluğun sağlanamadığı 6.3.1968 ve 9.3.1968 günlü toplantılar arasında İçtüzüğün zorunlu kıldığı üç gün ara yoktur. Şu duruma göre 14.3.1968 günlü toplantının içtüzüğe uygun ikinci toplantı sayılması ve bu toplantıda üçte iki çoğunluk aranması gerekirdi. Oysa bu toplantıda salt çoğunluk yeter görülmüş ve başkanlık divanının seçilmesine, sonra da kanun tasarisının görüşülmesine geçilmiştir. Bu davranışın İçtüzüğün 20. maddesine aykırılığı apaçaktır.

Ancak Başkan Vekili Lütfi Ömerbaş, üyelerden İhsan Keçecioglu, Salim Başol, Feyzullah Uslu, Celâlettin Kuralmen, Halit Zarbun ve Muhittin Gürün yukarıda 1 sayılı bendin c işaretli fıkrasının ilk kesiminde açıklanan nedenlerden ötürü geçici komisyonun içtüzükte belirtilen aralara uyulmaksızın toplanmış olması durumunun, 1036 sayılı kanunun, Anayasa'ya aykırılığından söz edilerek, iptaline gidilmesi için yeter neden sayılması mümkün olmayacağı görüşünde bulunmuşlardır.

Öte yandan Başkan İbrahim Senil, Üyelerden Hakkı Ketenoğlu aşağıda yazılı görüşü ileri sürmüşlerdir.

Anayasa Mahkemesinin 16.11.1965 günlü ve E-1964/38-K.1965/59 sayılı kararında da belirtildiği üzere (12.1.1966 günlü ve 12200 sayılı Resmi Gazete) İçtüzük hükümleri, genellikle şekle ait kurallardır. Burada hatıra gelen soru, bir kanun yapılırken içtüzüklerin her hangi bir hükmüne aykırılığın, iptal nedeni sayılıp sayılmayacağıdır. Bu hükümler içinde yasama meclislerince verilen bir kararın sıhhati üzerinde etkili olabilecek nitelik taşıyanlar bulunduğu gibi, bu derece önemli olmayanlar da vardır. Birinci kategoriye girenlere aykırılığın, iptal nedeni teşkil edeceği, buna karşılık öteki şekil kurallarına riayetsizliğin, iptali gerektirmeyeceği kabul edilmelidir. Anayasa'da gösterilmeyen ve yalnız içtüzüklerde bulunan şekil kuralları arasında bu ayırımı yapmak, Anayasa'nın ereğine uygun düşer. Zira içtüzüklerdeki şekil kurallarına aşırı bağlılık yasama meclislerinin çalışmalarını gereksizce aksatır. İçtüzük hükümlerine aykırı düşen işlemlerden hangilerinin iptal nedeni sayılacağı, uygulanacak içtüzük hükmünün önemine ve niteliğine göre çözümlenecek, ve dâva ve itirazların incelenmesi sırasında Anayasa Mahkemesine takdir edilecek bir konudur.

İmdi olayda, içtüzüğün 20. maddesindeki sürelere uyulmamasının, kanunun iptalini gerekli kılacak derecede ağır bir aykırılık sayılmayacağı ortadadır. Geçici komisyonun,

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

başkanlık divanının seçtiği oturumda kanun tasarısını görüşmeğe başlamasına gelince; İçtüzükte bu tutumu engelleyici bir hüküm bulunmadığı gibi, yine içtüzüğün 28. maddesinin ivedi işlerin hemen, ivedi olmayan işlerin havaleden 48 saat sonra görüşülmesine cevaz veren hükmü karşısında 5.3.1968 gününde geçici komisyona havale edilmiş sayılması gereken bu işin 14.3.1968 gününde görüşülmesine başlanmasında ivedilik değil, gecikme bulunduğu bile düşünülebilir.

Özetlenecek olursa; geçici komisyonun, içtüzükte belirtilen aralara uyulmaksızın toplanmış ve çalışmış olması kanunun iptalini gerektirecek bir nitelik taşımamaktadır.

Böylece bu konuda ileri sürülen nedenlerin 1036 sayılı kanunun iptalini gerektirmediği sonucu üzerinde yukarda adları yazılı başkan, Başkan Vekili ve Üyelerin tümü, yani Mahkeme heyetinin çoğunluğu birleşmişlerdir.

Üyelerden Fazlı Öztan, Sait Koçak, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Ziya Önel geçici komisyonun içtüzükte belirtilen esaslar uyarınca çalışmamış olduğu nedeniyle bu çalışmalar sonucunda kabul edilen 1036 sayılı kanunun iptali gerektiğini ileri sürerek yukarıda açıklanan görüşe katılmamışlardır.

3- Geçici Komisyondan üç üyenin çekilmiş olması durumu:

Geçici Komisyona üye olarak ayrılan Cumhuriyet Halk Partisi Grubuna mensup üç Cumhuriyet Senatosu Üyesinin, geçici komisyonun seçimle kurulmamış bulunduğunu ileri sürerek, geçici komisyonun 3. toplantısından önce 9.3.1968 günü saat 12.45 te Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına çekilme yazılarını verdikleri anlaşılmaktadır.

Dâvacı, çekilme üzerine işlem yapılmamış ve Anayasa'nın 85. maddesi uyarınca, komisyonda bozulan parti güçleri oranının düzeltilmemiş bulunduğunu ve kanun tasarısının böyle bir komisyonda görüşülmesinin iptal nedeni olacağını ileri sürmüştür.

Başkan Vekili Lütfi Ömerbaş, Üyelerden İhsan Keçecioğlu, Salim Başol, Feyzullah Uslu, Celâlettin Kuralmen, Halit Zarbun ve Muhittin Gürün geçici komisyonun kuruluşu ve çalışmaları ile ilgili olarak öne sürülen şu iddialar haklı bulunsa bile yukarda 1 sayılı bendin c işaretli fıkrasının ilk kesiminde açıklanan nedenlerden ötürü bu halin 1036 sayılı kanunun, Anayasa'ya aykırılığından söz edilerek iptaline gidilmesi için yeter sebep sayılması mümkün olamayacağı görüşünde bulunmuşlardır.

Öte yandan Başkan İbrahim Senil, Üyelerden Hakkı Ketenoğlu ve Ziya Önel aşağıda yazılı görüşü ileri sürmüşlerdir:

Kimi kanun tasarılarının geçici komisyonlardan görüşülmesiyle yetinilmesi bunların ivediliği yüzünden kısa süre içinde incelenerek genel kurula bir an önce getirebilmeleri ereğine dayanır. Nitekim 1036 sayılı Kanuna ilişkin tasarısının Anayasa ve Adalet komisyonu ile İçişleri komisyonundan seçilerek dokuzar üyeden kurulu geçici bir komisyonda görüşülmesi Cumhuriyet Senatosu genel kuruluna teklif edilirken de, tasarı üzerindeki çalışmaların bir an önce bitirilmesinin sağlanması lüzumu gerekçe olarak ileri sürülmüştür.

Bu bakımdan geçici komisyonun üyeleri belli olduktan sonra ortaya çıkan çekilmelerin, komisyon çalışmalarına engel olacak nitelikte bir olay sayılmaması gerekir. Böyle durumlarda yeter sayı sağlanabildiği takdirde komisyon çalışmalarını sürdürmesi tabiki görülmelidir. Aksi

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

halde geçici komisyonun kurulmasındaki erek ortadan kalkacağı gibi, ivedi bir işin böylece uzun zaman sürüncemede kalması daima beklenebilir.

Olayda geçici komisyonun, toplanma ve karar yeter sayısı bulunması dolayısıyla, Cumhuriyet Halk Partisi Gurubuna mensup üç üyenin çekilmelerine rağmen çalışmalarını sürdürmesi, haklı ve yerinde bir davranış olmakla birlikte, çekilen üyeler çalışmalara katılsalar bile sonucu etkileyemeyecekleri aşikâr bulunduğu ve muhalefetin görüşü de genel kurulda açıklandığından kimi üyelerin komisyondan çekilmeleri yüzünden ortaya çıkan durumun kanunun iptaline yol açmaması gerekir.

Böylece bu konuda ileri sürülen 1036 sayılı kanunun iptalini gerektirmediği görüşü üzerinde yukarda adları yazılı Başkan, Başkan vekili ve üyelerin tümü, yani mahkeme heyeti'nin çoğunluğu birleşmişlerdir.

Üyelerden Fazla Öztan, Sait Koçak, Avni Givda, Recai Seçkin ve Ahmet Akar, kimi üyelerin geçici komisyondan çekilmeleri dolayısıyla ortaya çıkan durumun, kanunun iptalini gerektirdiğini ileri sürerek, yukarıda açıklanan görüşe katılmamışlardır.

B- Esas yönünden aykırılık durumunun incelenmesi:

Dâvada 1036 sayılı kanunun esas bakımından iptali istenmemiştir. Ancak 44 sayılı kanunun 28. maddesinin birinci fıkrasına göre: Anayasa Mahkemesi, kanunların ve yasama meclisleri içtüzüklerinin Anayasa'ya aykırılığı hususunda ilgililerce ileri sürülen gerekçelere dayanmaya mecbur değildir. Mahkeme, istemle bağlı kalmak kaydiyle, başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verebilir. Şu duruma göre Anayasa'ya aykırılık sorunun esas yönünden de ele alınması ve incelenmesi gereklidir.

1- 1036 sayılı Kanunun kapsamı :

Metnin incelenmesinden anlaşılacağı üzere, (Bu kararda: II-ı de) dâva konusu olan (Seçimlerle ilgili kanunların bâzı maddelerinin yürürlüktün kaldırılması ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa bâzı maddeler eklenmesi) hakkındaki 20.3.1968 günlü ve 1036 sayılı kanun üç maddedir. 1. maddede önce:

13.2.1963 günlü ve 533 sayılı Kanunun 25.5.1961 günlü ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 32. maddesini değiştiren ve 38. maddesine fıkralar ekleyen hükümleri;

14.7.1965 günlü ve 656 sayılı kanunun; 25.5.1961 günlü ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 533 sayılı Kanunla değiştirilmiş 33. ve 35. maddelerini değiştiren ve 25.4.1961 günlü ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanununun 17.4.1964 günlü ve 447 sayılı kanunla değiştirilmiş 1. maddesine iki fıkra ekleyen hükümleri;

Kaldırılmakta; sonra üç yeni madde metni konularak bunlar 32., 33. ve 35. maddeler olmak üzere 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa eklenmektedir. 1036 sayılı Kanunun 2. maddesi yürürlük tarihine, 3. maddesi ise kanuna yürütecek mercie ilişkindir.

Görülüyor ki 1036 sayılı Kanun, aslında mutlak anlamda bir ilga kanunu değil, kimi kanunların kimi maddelerini değiştiren bir kanundur. Bu Kanun, 306 sayılı kanunun 32., 33. ve 35. maddelerini tüm olarak değiştirmekte; yine aynı kanunun 38. maddesini, buna 533 sayılı Kanuna eklenmiş fıkraları çıkararak eski metniyle ve 304 sayılı kanunun 1. maddesini, 656

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

sayılı Kanunla eklenmiş fıkraları çıkararak, 447 sayılı Kanunun getirdiği metniyle bırakılmaktadır. 306 sayılı Kanunun 38. maddesinin 1036 sayılı kanunla dokunulmayan bölümü 30.5.1961 gününden ve 304 sayılı kanunun 1. maddesinin yine 1036 sayılı kanunla dokunulmayan bölümü 22.4.1962 gününden beri yürürlüktedir.

Şu duruma göre 1036 sayılı kanunun Anayasa'ya aykırı olup olmadığını karara bağlayabilmek için sadece bu kanunun 1. maddesiyle getirilen yeni hükümlerin, yani 306 sayılı kanuna eklenen 32., 33. ve 35. maddelerin incelenmesi gerekecektir.

2- 306 sayılı Kanuna 1036 sayılı kanunla eklenen 32. madde :

a) 32. maddenin ilk üç fıkrası:

Sözü geçen maddenin birinci, ikinci ve üçüncü fıkraları hükümleri bir seçim sonunda siyasi partilerle bağımsız adayların sağladıkları geçerli oylara göre elde ettikleri milletvekilliği sayısının nasıl hesaplanacağını göstermektedir.

Maddenin ikinci fıkrasıyla kabul edilmiş olan düzen nisbi temsil fikrine dayanan seçim düzenlerinden bulucusunun adıyla anılmakta olan D'Hondt düzeninin bir biçiminden ibarettir.

Bu hesap yöntemine göre milletvekillikleri, bağımsızların siyasi partiler arasında kazandıkları geçerli oylarla orantılı olarak bölüştürülmektedir. Böylece seçmenin oyları, verildikleri doğrultuda değerlendirilmekte ve her siyasi parti veya bağımsız aday kendisine verilen oylara sahip olmakta; onların gücüne göre milletvekilliğini kazanmakta yahut başkaca herhangi bir dış müdahaleye uğramaksızın, kendi gücü yetişmediği takdirde de milletvekilliğini kazanmamaktadır.

Belirtilen şu sonuca göre düzen, Anayasa'nın 55. maddesindeki ilkeleri zedelediği gibi, Anayasa'nın başka kurallarıyla da çelişme durumunda değildir.

b) 32. maddenin dördüncü ve beşinci fıkraları:

306 sayılı milletvekili seçimi Kanununa 1036 sayılı kanunun 1. maddesiyle eklenen 32. maddenin "Bir seçim çevresinde" diye başlayan dördüncü ve "Şayet" diye başlayan beşinci fıkraları Anayasa Mahkemesinin E.1968/15-K.1968/13 sayılı ve 3,4 ve 6 Mayıs 1968 günlü kararı ile ve işbu dâvanın açılmasından sonra iptal edilmiş bulunduğu davanın bu bölüm hakkında yeniden karar verilmesine yer olmamak gerekir.

3- 1036 sayılı Kanunla 306 sayılı Kanuna eklenen 33. madde :

Bu maddede siyasi parti adaylarından seçilenlerin nasıl tesbit edileceği belirtilmiştir. Maddenin ikinci fıkrasına göre: Yüksek Seçim Kuruluna verilen aday listelerindeki sıra, seçimlerde partilerin kazandıkları milletvekillerinin tesbiti için esas olur ve her seçim çevresinde 32. madde gereğince partilere düşen milletvekilliği sayısı kadar milletvekili her parti listesinin başından itibaren sayılmak suretiyle seçilmiş sayılır.

Burada seçmenin, oylarının değerlendirilmesinde şahsi bir etkisi olmaması; bir başka deyimle seçmen oylarının seçilecek milletvekillerinin ancak partisini ve sayısını ortaya koyabilmesi ve seçilmiş kimselerin bu sayı uyarınca parti aday listesindeki sıraya göre kendiliğinden belirmesi gibi bir durum vardır.

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

Bilindiği gibi her parti bir fikir, bir program beraberliğinin ve bunları yürütebilme gücünün ifadesidir. Nispi seçimde değeri olan budur. Nispi seçim düzeninde, seçmen oylarının çoğu, kişilere değil, fikirlere programlara yönelir; yönelmesi gereklidir. Bir seçmenin oyunun, bir siyasi partinin aday listesine yönelmesi, genel olarak, seçmenin partinin temsil ettiği fikir ve programı yeğ tuttuğunu gösterir. Burada adayların kimlikleri ve kişilikleri tabiatıyla ikinci alanda kalacaktır. Bir seçmen, fikir ve program gibi en önemli bir unsurda bir siyasi parti ile beraberse onun, ülküsünü ve tutumunu benimsediği partinin aday listesinde düzenlenen sıradaki, önceden bilinen görüşüne de katılmış bulunması beklenir. Hele siyasi partilerin demokratik siyasi hayatın vazgeçilmiş unsurları sayıldığı bir ortamda böyle bir davranışı yadırgamak ve kınamak mümkün değildir. Bu durumun, seçme ve seçilme serbestliğine dokunduğu da ileri sürülemez. Bir adayın bir parti listesinde yer alması, bir seçmenin bir partiye oy vermesi kendi iradeleri ile olur. Ancak bu serbest davranış, eşyanın tabiatı, daha açıkçası yukarıda değinilen siyasi parti kavramının özel niteliği yüzünden, seçmenin de adayın da yönedikleri partinin görüş ve tutumu ile bağlanmaları gibi bir sonucu kendiliğinden doğurur.

Şu duruma göre 306 sayılı kanuna 1036 sayılı kanunla eklenen 33. maddenin ikinci fıkrasında Anayasa'ya aykırılık yoktur. Üyelerden Sait Koçak, Recai Seçkin ve Muhittin Gürün bu görüşe katılmamışlardır.

Maddenin birinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarında Anayasa'ya aykırı bir yön görülmemektedir.

4- 306 sayılı kanuna 1036 sayılı kanunla eklenen 35. Madde :

Bu maddenin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkraları seçim sonuçlarının nasıl açıklanacağı hakkındadır. Anayasa'ya aykırı yönleri yoktur.

Maddenin son fıkrasında 306 sayılı kanuna eklenen 32., 33. ve 35. maddeler hükmünün Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimlerinde de uygulanacağı açıklanmaktadır. Bunlardan 32. maddenin iptal edilmeyen fıkralarının, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimlerinde uygulanması gerekecektir. 1036 sayılı Kanunla getirilen ve Anayasa'ya aykırı olmadıkları sonucuna varılan hükümlerin, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimlerinde de uygulanmasında Anayasa'ya bir aykırılık düşünülemez. Bu itibarla son fıkra hakkında başkaca bir karar verilmesine yer olmamak gerekir.

5- 306 sayılı kanunun tümünün iptali gerektirdiği yolundaki görüşü :

Üyelerden Recai Seçkin 1036 sayılı Kanunun tümünün iptali gerektiği görüşünü ileri sürülmüştür. 1036 sayılı kanunun getirdiği hükümlerden 32. maddenin dördüncü ve beşinci fıkraları iptal edilmiş ve bu kararın III bölümünün başında açıklanan yönlerde yapılan incelemelerde, yeri geldikçe ayrı ayrı belirtildiği üzere, görüşülen öteki hükümler Anayasa'ya aykırı görülmemiş olduğundan çoğunluk Recai Seçkin'in görüşünü benimsememiştir.

IV-SONUÇ :

A) 1- a) Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyonunu, Komisyon Başkanınca belirtilen üyelerle kurulmasının İçtüzüğe aykırı bulunduğuna üyelerden Hakkı Ketenoğlu ve Halit ZARBUN'un karşı oyları ile ve oyçokluğu ile;

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

b) Geçici Komisyonunun Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonunca seçilmesi gerektiğine üyelerden Feyzullah Uslu, Fazlı Öztan, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Recai Seçkin, Ziya Önel ve Muhittin Gürün'ün, üyelerin Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca seçilmeleri gerektiği yolundaki karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

c) Geçici Komisyonun Kuruluş biçiminin, kanunun iptalini gerektirmediğine Üyelerden Fazlı Öztan, Sait Koçak, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Ziya Önel'in karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

A) 2- Geçici Komisyonun, İçtüzükte belirtilen aralara uyulmaksızın toplanmış olmasının, kanunun iptalini gerektirmediğine Üyelerden Fazlı Öztan, Sait Koçak, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Ziya Önel'in karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

A) 3- Kimi üyelerin, Geçici Komisyondan çekilmeleri dolayısıyla ortaya çıkan durumun, kanunun iptalini gerektirmediğine üyelerden Fazlı Öztan, Sait Koçak, Avni Givda, Recai Seçkin ve Ahmet Akar'ın karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

B) 1- 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa 1036 sayılı kanunun 1. maddesiyle eklenen 32. maddenin "Bir seçim çevresinde" diye başlayan dördüncü ve "Şayet" diye başlayan beşinci fıkraları Anayasa Mahkemesinin E.1968/15-K.1968/13 sayılı ve 3.4 ve 6 Mayıs 1968 günlü kararı ile işbu dâvanın açılmasından sonra iptal edilmiş olduğundan davanın bu bölümü hakkında yeniden karar verilmesine yer olmadığına oybirliği ile;

B) 2- Aynı kanunla eklenen 33. maddenin ikinci fıkrası hükmünün, Anayasa'ya aykırı olmadığına üyelerden Sait Koçak, Recai Seçkin ve Muhittin Gürün'ün karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

B) 3- Aynı kanunla eklenen 35. maddenin son fıkrası hakkında, 32. maddenin iptal edilmeyen fıkralarının, bu fıkra hükmü uyarınca Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçiminde de uygulanması gerekeceğinden, başkaca karar verilmesine yer olmadığına oybirliği ile;

B) 4- Aynı kanunun yukarıda belirtilen hükümleri dışında kalan öteki hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olmadığına üyelerden Recai Seçkin'in karşı oyu ile ve oyçokluğu ile;

6 Mayıs 1968 gününde Anayasa'nın 147., 149., 150. ve 152. maddeleri gereğince karar verildi.

Başkan	Başkan Vekili	Üye
İbrahim SENİL	Lütfi ÖMERBAŞ	İhsan KEÇECİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Salim BAŞOL	Feyzullah USLU	Fazlı ÖZTAN

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

Üye
Celâlettin KURALMEN
Muhalefet şerhi eklidir.

Üye
Hakkı KETENOĞLU
Muhalefet şerhi eklidir.

Üye
Sait KOÇAK

Üye
Avni GİVDA
Muhalefet şerhi eklidir.

Üye
Recai SEÇKİN
Karşioy yazısı eklidir.

Üye
Ahmet AKAR

Üye
Halit ZARBUN

Üye
Ziya ÖNEL
Muhalefet şerhi eklidir.

Üye
Muhittin GÜRÜN
Muhalefet şerhi eklidir.

MUHALEFET ŞERHİ

1968/18-1968/15 sayılı yukarıdaki kararın III işaretli kısmının A bölümünün bendinin (b) fıkrasında yer alan ve karma komisyonların ne suretle kurulması gerektiğine ilişkin bulunan görüşün, 6 Mayıs 1968 günlü ve 1968/15-1968/13 sayılı Anayasa Mahkemesi kararına ait muhalefet şerhimde açıklanmıştır.

Üye
Fezullah
USLU

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

Mahkememiz Esas: 1968/15 Karar: 1968/13 sayılı kararı için yazmış olduğum karşı oyun geçici komisyonun kuruluşu hakkındaki bölümünde belirtilen sebeplerle çoğunluğun görüşüne katılmıyorum.

Üye
Fazlı ÖZTAN

MUHALEFET ŞERHİ

Kararın (A) bölümünün (1) nci bendinin (b) fıkrasında yer alan Cumhuriyet Senatosu Karma Komisyonunun ne suretle seçilmesi gerektiği hakkındaki düşüncem, 6.Mayıs.1968 günlü ve Esas: 1968/15, Karar: 1968/13 sayılı Anayasa Mahkemesi kararında bu cihete ilişkin muhalefet şerhinde açıklanmıştır.

Üye
Celâlettin
KURALMEN

KARŞI OY YAZISI

Mahkememizin Esas 1968/15 Karar 1968/13 sayılı ve 6.5.1968 günlü kararımızın A) 3-a bendine karşı yazdığımız karşı oy yazısında belirtilen yönlerden çoğunluk kararına karşıyız.

Üye
Hakkı KETENOĞLU

Üye
Halit ZARBUN

KARŞI OY YAZISI

Mahkememizin Esas 1968/15 Karar 1968/13 sayılı kararı için, Geçici Komisyonun Kuruluşu Biçimi hakkında sayın Avni Givda ile Ahmet Akar'ın ve gensoru hakkında da sayın Muhittin Gürün'ün yazmış oldukları karşı oy yazılarında belirtilen görüşe katılıyorum.

-MUHALEFET ŞERHİ-

1. Cumhuriyet Senatosundaki Geçici Komisyonun kuruluş ve çalışma biçimi :

1- Çoğunluğun görüşü:

a)1036 sayılı kanuna ilişkin tasarının Millet Meclisinden Cumhuriyet Senatosuna gönderilmesi üzerine tasarımı görüşmek üzere Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonundan seçilecek dokuzar üyeden kurulması Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca kararlaştırılan Geçici Komisyon üyelerinin seçilmeleri yerine bunların ilgili komisyonların başkanlarınınca belirtilmesi yoluna gidildiği ve bu tutumun içtüzüğe aykırı olduğu;

b) Geçici Komisyonun toplantılarının İçtüzüğe uymadığı;

Çoğunlukça da kabul edilmekte; ancak gerek bu aksaklıklar, gerekse Geçici Komisyonun C.H.P Grubuna mensup üç üyenin çekilmesi komisyonunda bozulan parti güçleri oranının düzeltilmemiş bulunması durumu kanunun şekil yönünden iptalini haklı gösterecek nitelikte sayılmamaktadır.

Çoğunluk, aynı sonuca varmakla birlikte gerekçe üzerinde uyuşmamıştır. Çoğunluğun büyük bölümü; Anayasa'da kimi hallerde kurulması öngörülen karma komisyonlar dışında, kanun tasarımı veya tekliflerinin önce komisyonlarda inceleneceği hakkında zorunluk koyan bir kural bulunmadığı, birer içtüzük düzenlemesi olan ve meclislerce kabul edilen kanunların sıhhati bakımından da şart bulunmayan komisyonların çalışmalarına veya kuruluşlarına ilişkin olarak işlenmiş hataların veya usulsüzlüklerin kanunların Anayasa'ya aykırı sayılabilmeleri için yeter neden teşkil edemeyeceği görüşündedir.

2- Karşı görüş :

Çoğunluk gerekçelerinde ağırbaşlı görüşe göre önce kanun tasarımı ve tekliflerinin yasama meclisleri komisyonlarda görüşülmesi yönteminin niteliği ve sonuçları üzerinde durulması yerinde olacaktır.

A-Yasama meclislerindeki komisyonların, yasama işlemlerindeki yerleri ve etkileri:

Anayasa'da her kanun tasarımı veya teklifinin mutlaka bir komisyon incelenmesinden geçmesi gerektiği yolunda bir kuralı doğrudan doğruya koyan hüküm yoktur. Ancak iki durumda: Millet Meclisinin Cumhuriyet Senatosundan gelen metni benimsememesi halinde; bir de bütçe tasarılarının incelenmesinde karma komisyon kurulacağı açıkça belirtilmektedir. (Anayasa madde 92 ve 94) Bununla birlikte yasama meclislerinde komisyonlar bulunacağına ve kanun tasarımı ve tekliflerinin bu komisyonlarda görüşüleceğine işaret eden dolaylı hükümler Anayasa'da yer almıştır. Söz gelimi, 91. maddenin 2. ve 92. maddenin 5. fıkralarında "her iki meclisin ilgili komisyonları"ndan ve yine 92. maddenin 10. fıkrasında Cumhuriyet

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

Senatosunun kendisine gönderilen bir metni “Millet Meclisi komisyonlarında ve genel kurulundaki görüşme süresini aşmayan bir süre içinde” karara bağlayacağından söz edilmektedir.

Dikkat edilirse görülür ki Anayasa, ancak kanun tasarı ve tekliflerinin her iki meclisin bir karma komisyonda incelenmesi gerekli kıldığı hallerde bunların kurulması biçimini içtüzüklere bırakmayarak kendisi düzenlenmiş; bir de kanun teklifi getiren Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin mensubu olmadıkları meclisin komisyonları karşısındaki durumlarının düzenlenmesini yine içtüzüklere bırakmayarak kendisi hükme bağlanmıştır. Her iki meclisin ayrı ayrı kuracakları komisyonlar Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi arasında anlaşmazlık konusu olamayacağından Anayasa'nın bunlar üzerinde durmamasını tabii görmek gerekir. Öteden beri komisyonların yasama meclislerinin bölünmez parçaları oluşu ve bunların çalışmalarının yasama işlerinin tabii ve zorunlu bir evresini teşkil edegelmesi karşısında Anayasa koyucudan bu konuda açık ve kesin bir buyruğun beklenmesi yerinde olmaz. Yukarıda da değinildiği üzere konuya dolaylı olarak dokunulmuştur ve bu dolaylı hükümler yasama meclisleri komisyonlarına ve kanun tasarı ve tekliflerinin bu komisyonlarda görüşülmesi usulüne bir Anayasa müessesesi niteliği vermeğe yetkilidir.

Öte yandan Anayasa, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve meclislerin çalışmalarını kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümlerine göre yürütmeleri kuralını da koymuştur. (Madde 85/1) Yasama meclislerinin İçtüzüklerinde ve bu arada Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünde komisyonlara, komisyon çalışmalarına, kanun tasarı ve tekliflerinin komisyonlara havalesine ve buralarda görüşülmesine önemle yer verilmektedir.

Yukarıdan beri kısaca değinilen hususlar gözönünde tutulursa yetkili komisyonlardan geçmeksizin veya usulünce kurulmamış bir komisyondan geçerek kabul edilmiş kanun tasarısının iptal nedeni olacak bir şekil eksikliği ile malül sayılması gerektiği sonucuna varılır. Böyle olunca da 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarımı görüşen ve rapora bağlayan Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyonunun kuruluş ve çalışma biçimi üzerinde önemle durulması gerekir.

B-Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyonunun kuruluş ve çalışma biçimi :

a) Geçici komisyonunun kuruluş biçimindeki aksaklık kararda ayrıntılarıyla belirtildiği için burada yeni açıklamalar gerekli değildir. Komisyon bu kuruluşu ile yalnız içtüzüğe değil özellikle demokratik hukuk devlet ilkesi ile bağdaşamayacağı için; Anayasa'da aykırıdır. Böyle bir komisyonun tasarı üzerindeki çalışmalarını Anayasa'nın ve İçtüzüğün gereklerini karşılayan bir hazırlık çalışması olarak saymağa imkân yoktur. Genel kurul, görüşmelerini bu komisyonunun raporu ve tasarı metni üzerinde yaptığına göre komisyon çalışmalarının hukuki niteliği ve değeri elbette ki sonucu etkileyecektir.

b) Yine kararda ayrıntılarıyla belirtildiği üzere geçici komisyon Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 20. maddesinde açıklanan aralara uyulmaksızın toplanmıştır. Çoğunluğun gerekçelerinden birinde 20. maddede yazılı sürelerle uyulmamasının kanunun iptalini gerekli kılacak ağırlıkta bir aykırılık sayılmıyacağı ileri sürülmektedir. Sorun sadece bir sürelerle uyulmama sorunu değildir; ortada çok ağır sonuç doğuran bir davranış vardır: Geçici komisyon 14.3.1968 günlü toplantısında salt çoğunlukla toplanmış; başkanlık divanını seçmiş, sonra da kanun tasarısını görüşerek karara bağlamıştır. İçtüzüğe göre bu toplantıda üçte iki çoğunluk aranması gerekiyordu. Demek ki komisyonun toplanması ve çalışması yeter sayı bulunmaksızın olmuştur. Böyle bir çalışmayı ve sonucu hukukça geçerli saymak ve durumun görülen işin

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

sıhhati üzerinde etkili olacak ağırlıkta bulunmadığını ileri sürmek savunulanbilir bir görüş değildir.

c) Geçici komisyona üye olarak ayrılan C.H.P. gurubuna mensup üç Cumhuriyet Senatosu üyesi, geçici komisyon esas toplantısını yapmadan önce, 9.3.1968 gününde geçici komisyonun seçimle kurulmamış bulunduğu ileri sürerek istifa yazılarını Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına vermişler ve böylece komisyonda Anayasa'nın 85. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen parti güçleri oranının bozulmasına yol açmışlardır. Bu çeşit çekilmeler, kabul şartına bağlı tutulmadığı için genel kurulun bilgi edinmesi gününden değil yazının merciine verilmesi tarihinden başlayarak hüküm ifade eder. Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün, Cumhuriyet Senatosu üyeliğinden çekilmenin, genel kurulun ıttılay gününde kesinleşeceği yolundaki 161. maddesinin, başkaca bir hüküm bulunmadığına göre, komisyon üyeliklerinden çekilme hallerinde de uygulanması düşünülemez.

Bir komisyonda Anayasa'nın 85. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen siyasi partilen güçleri oranı kurulduktan sonra komisyonun içtüzükte belirtilen görev süresi içinde bu oran bozulursa ne yapılması gerekeceği önemli bir sorundur. Oran gelişi güzel yahut kötü niyetli çekilmeler yüzünden bozulmuşsa, komisyonun toplanma ve karar yetersayısı varolduğu sürece bir düzeltmeye gidilmesinin gerekemeyeceği belki ileri sürülebilir. Ancak çekilmeler, olayda olduğu gibi, haklı nedenlere dayanıyorsa yahut denge yeni bir siyasi partinin kurulması ve öteki siyasi parti guruplarından yeni partiye geçişler olması gibi bir durum yüzünden bozulmuşsa derhal bir düzeltmeye gidilmesi ve siyasi parti güçleri oranının yeniden Anayasa'ya uydurulması zorunlu olur. Nitekim Anayasa Mahkemesi, Güven Partisi Millet Meclisi gurubu teşekkül ettiğinde, siyasi parti guruplarının güçleri oranında kendisini gösteren değişikliği Meclis faaliyetlerine ve bu arada komisyonların bünyelerine yansıtılmamasını ve değişiklik için yeni toplantı yılının beklenmesine gidilmesini bir iptal nedeni saymıştır. (1967/22-22 sayılı ve 2.8.1967 günlü karar.)

Geçici komisyonun, işin ivediliği yüzünden, kısa süre içinde incelenerek genel kurulda bir an önce getirilebilmesini sağlamak üzere kurulmuş bulunduğu ve komisyonunun yeniden düzenlenmesinin, vakit alacağı için, sakıncalı olduğu yolundaki bir düşünüş apaçık Anayasa hükümlerine aykırı bir davranışı haklı ve yasa içi göstermeğe yetmez. Geçici Komisyonun sadece şu durumu dahi, onu Anayasa'ya aykırı bir kuruluş haline getirmeğe ve çalışmalarını değersiz ve geçersiz bırakmağa kafidir.

c)Şimdi son olarak Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun, geçici komisyonunun getirdiği karar tasarısını kabul etmekle bu komisyonunun kuruluşuna ve çalışmalarına hukuki nitelik kazandırıp kazandırmayacağı hususuna değinilecektir.

Bir meclisin genel kurulu ancak kendi iradesinin belirmesindeki bir sakatlığı yine kendi kararıyla önceki eksikliğinden kurtarabilir. Nitekim Anayasa Mahkemesi bir kararında (1964/26-1966/1 sayılı ve 13.1.1966 günlü) Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun, yeter sayının bulunmadığı bir toplantıda kurulmasına karar verdiği geçici komisyonu ve komisyonun çalışmalarını sonradan usulünce verdiği bir kararla benimsediği için şekil eksikliğini ortadan kaldırdığını; komisyona ve çalışmalarına hukuki nitelik kazandırdığını kabul eylemiştir.

Bu kararda öngörülen durumla şimdi inceleme konusu olan olayı birbirine karıştırmamak gerekir. 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarımı inceleyen geçici komisyonun kuruluşundaki ve çalışmalarındaki sakatlığın Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun kendi tutumu ve davranışı ile bir ilişkisi yoktur. Genel kurul komisyonun kurulmasına usulünce karar

Esas Sayısı : 1968/18
Karar Sayısı : 1968/15

vermiş, komisyondaki bozukluk ise daha sonra komisyonun kendi iç bünyesindeki aksamalardan doğmuştur. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulu, hiçbir kararıyla, geçici komisyonun, kuruluş ve çalışma biçimindeki, genel kurul iradesi dışında kalan, bozukluğu gidermeğe ve komisyonun kuruluşuna ve çalışmalarına hukuki, yasaici bir nitelik kazandırmaya muktedir olamaz.

d) Özetlenecek olursa: 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarının Cumhuriyet Senatosundaki komisyon incelemeleri evresi Anayasa'ya ve İçtüzüğe uygun bir komisyonda Anayasa ve İçtüzük uyarınca geçmemiş bulunduğundan kanunun şekil yönünden iptali gerekir.

III-SONUÇ :

Yukarda açıklanan nedenlerle ve o sınırlar içinde 1968/18-15 sayılı ve 6. Mayıs. 1968 günlü kararın, 1036 sayılı kanunun şekil yönünden iptalini gerekli görmeyen bölümüne karşıyız.

Üye
Avni GİVDA

Üye
Ahmet AKAR

KARŞI OY YAZISI

Mahkememizin Esas 68/15, Karar 68/13 ve 3,4 ve 6.5.1968 günlü kararı için yazmış olduğum karşı oy yazısında gösterilen nedenlerden ötürü ve orada belirtilen yönlerden, çoğunluk kararına karşıyım.

Üye
Recai SEÇKİN

KARŞI OY YAZISI

Mahkememiz Esas: 1968/15 Karar: 1968/13 sayılı kararı için, Geçici Komisyonun kuruluşu hakkındaki Sayın Avni Givda ile Sayın Recai Seçkin'in karşı oylarında belirtilen görüşe katılıyorum.

Üye

MUHALEFET ŞERHİ

1- Dâva konusu 1036 sayılı kanun, mahkememizin 1968/15 esas sayısına kayıtlı diğer bir dâva üzerine incelenerek kimi hükümlerinin iptaline, kimi hükümlerinin de Anayasaya aykırı bulunmadığına karar verilmiştir.

Yukarıdaki Kararda ise, evvelki kararda Anayasaya uygun olduğuna karar verilen konular yeni baştan incelenerek haklarında tekrar hüküm verilmek suretiyle Anayasanın 152. ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki 44 sayılı kanununun 50. ve 51. maddelerinde yer alan ve Anayasa Mahkemesi kararlarının kesin, herkesi ve her organı bağlayıcı nitelikte olduklarını belirten hükümlere aykırı bir usul tutulmuştur.

Bu konuyu açıklayan düşüncelerim, 27.6.1967 günlü ve 12632 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmış bulunan 28.6.1966 günlü ve 1963/132-1966/29 sayılı Anayasa Mahkemesi kararına ait muhalefet şerhimde belirtilmiştir.

Açıklanan sebeplerle kararda uygulanan usule muhalifim.

2- Kararın, III işaretli kısmının (A) bölümünün 1. bendinin (b) fıkrasında yer alan ve Cumhuriyet Senatosu Karma Komisyonlarının ne suretle kurulması gerektiğine ilişkin bulunan düşüncelerim, 6 Mayıs 1968 günlü ve 1968/15-1968/13 sayılı Anayasa Mahkemesi kararına ait muhalefet şerhimin 3 No.lu fıkrasında açıklanmıştır.

3- 1036 sayılı kanununun 33. maddesinde yer alan hükümlerin iptal edilmeleri gerektiğini belirten düşüncelerim, yukarıda 2 No.lu fıkrada gün ve sayısı gösterilmiş bulunan Anayasa Mahkemesi kararına ait muhalefet şerhimin 5 No.lu fıkrasında açıklanmıştır.

Üye

Muhittin
GÜRÜN